

УДК 332.12

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СТРУКТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОСПОДАРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Ганна Машіка

*Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, 89600, м. Мукачево, Україна*

Проаналізовано методологічні підходи щодо ідентифікації господарського потенціалу регіону та можливостей його структуризації, а саме: позиція; діяльнісний підхід; пропорційність у системі регіональних ресурсів; потенційне зростання регіонального продукту (можливий максимум), економічне зростання, соціальний розвиток і нововведення; прогресивний підхід; економічний цикл; екологічна безпека регіону. Виконано критичний аналіз теоретичних умов, що стосуються характеристик концепту “регіонального економічного потенціалу” і його субпотенціалів.

Наведено авторську модель кругообігу економічного потенціалу регіону. Особливістю моделі кругообігу регіонального економічного потенціалу є розділення всіх видів субпотенціалів регіонального економічного потенціалу згідно з діяльнісним підходом на три групи (ресурс, фактор, результат). Найактивніша й найефективніша фаза кругообігу регіонального економічного потенціалу – друга фаза (група факторів). У ній доповнена корисна дія до чинників економічних ресурсів, що є посередниками економічних відносин (обмін прав власності, техніко-економічні, організаційно-економічні тощо). Таке групування субпотенціалів регіонального економічного потенціалу, з погляду методології, дає змогу привернути увагу до особливої ролі типу фактора регіонального економічного потенціалу. Тому це потребує подальшого дослідження та розробки методів і прийомів їхніх потужностей. У моделі доведено, що між усіма регіональними економічними субпотенціалами є прямо протилежні стосунки, і, як підсумок, регіональний економічний потенціал.

Розроблено змістовні характеристики базових і прихованих структурних елементів господарського потенціалу регіону. Вперше описано гуманістичний та інтегративний регіональний субпотенціали економічного потенціалу.

Ключові слова: господарський потенціал регіону, інституційний потенціал, інтеграційний потенціал, просторовий потенціал, часовий потенціал.

Проблематика ефективного (прогресивного) розвитку регіонів України, вирішення структурних і міжтериторіальних дисбалансів є стрижневою для вітчизняної науки і практики. Адже, незважаючи на розмаїття природно-ресурсних, кліматичних, просторових, ландшафтних, рекреаційних, людських та інших потенціалів господарського розвитку в Україні, ефективність їхнього використання в усіх регіонах держави перебуває на вкрай низькому рівні.

Особливу небезпеку для ефективного використання господарського потенціалу регіонів України становить катастрофічне фізичне зменшення за останні кілька років таких важливих ресурсів, як демографічний, просторовий, інвестиційний, фінансовий, інтеграційний, зовнішньоекономічний тощо.

Якщо такі негативні тенденції зберуться і в наступні роки, то країну очікуватимуть усі проблеми і біди, що асоціюються з критичним перевищенням порогових

значень показників національної безпеки, починаючи від повного припинення регіональної господарської активності, блокування (заморожування, відтермінування) виплат державних соціальних трансфертів, “сомалізації” регіонів і закінчуючи демографічною катастрофою.

Про важливість розробки цієї проблематики зазначено і в “Концепції державної регіональної політики” (2001), де наголошено, що головною метою державної регіональної політики України є “підвищення ефективності використання економічного потенціалу регіонів” [18].

Іншими словами, регіональний розвиток є наслідком діяльності суб’єктів регіональної економіки щодо ефективності експлуатації регіонального економічного потенціалу. З огляду на це, особливим завданням у найближчі місяці й роки має бути створення найбільш сприятливих умов для активізації підприємницької діяльності суб’єктів регіональної економіки, у тому числі завдяки підвищенню рівня доступності та легкості експлуатації регіональних економічних ресурсів.

Особливим аспектом у цій науковій проблематиці є з’ясування прихованих структурних елементів господарського (економічного) потенціалу регіону як головної детермінанти регіонального економічного зростання.

Зазначимо, що матеріальною основою національної та регіональної економіки є господарський потенціал. Однак стосовно структурних елементів цієї дефініції в економічній літературі поки що не склалося універсального бачення.

Такі сучасні дослідники, як В. Семенов, О. Басюк, О. Білега, О. Михайлюк, М. Орлова, О. Руденко та інші, економічний потенціал регіону структурують на три компоненти: природо-ресурсний, трудовий і виробничий потенціали [7, с. 8].

М. Гедз у структурі економічного потенціалу виділяє чотири складові: природно-ресурсний, трудовий, інвестиційний та інноваційний потенціали [5].

Вітчизняні дослідники О. Балацький та В. Кислий до складу економічного потенціалу регіону зачисляють п’ять елементів: природний, трудовий, інвестиційний, інноваційний та інституційний потенціали [2].

Академіки Е. Лібанова та М. Хвесик наводять такі структурні елементи економічного потенціалу регіону, як трудовий, ресурсно-сировинний, науково-технічний, інноваційний, управлінський [16, с. 84].

О. Чаленко наводить такі складові економічного потенціалу регіону: організаційний, соціальний, ресурсний, маркетинговий, управлінський, трудовий, виробничий, інвестиційний, інноваційний потенціал [19].

Деякі зарубіжні автори досліджували такі елементи економічного потенціалу регіону, як інвестиційний, інноваційний, природо-ресурсний, виробничий, соціальний, фінансовий, інфраструктурний, інтелектуальний, зовнішньоекономічний (експортний) [14, с. 60].

Як бачимо з наведених класифікацій елементного складу господарського потенціалу регіону, які сильно відрізняються між собою як у кількісному, так і в якісному аспектах, необхідно розробити методіку структуризації економічного потенціалу регіону.

Наша мета – сформулювати методологічний підхід щодо структуризації господарського потенціалу регіону та систематизувати і схарактеризувати його елементний склад.

Для формування методологічного підходу щодо структуризації господарського потенціалу регіону необхідно з’ясувати сутнісні характеристики категорії “економіч-

ний потенціал”. Очевидно, що ця дефініція об’єднує трактування таких понять, як “потенціал” і “економічний”.

У семантичному аспекті термін “потенціал” трактують крізь призму таких понять, як сила, потужність, міць, максимальна можливість.

З методологічного погляду потенціал – це абстрактна величина, що характеризує здатність ресурсу перетворитися на фактор, тобто з його пасивної форми в активну.

Деякі автори пропонують розглядати потенціал як невикористані можливості, які описують таким рівнянням:

$$П = P_e + P_r,$$

де П – потенціал; P_e – ресурс в експлуатації; P_r – ресурс у резерві [6, с. 154].

Іншими словами, потенціал – це всі можливі джерела, засоби, запаси, сили, кошти, умови і можливості, які є і можуть бути використані (приведені в дію) для реалізації тієї чи іншої мети, вирішення завдань.

Зазначимо, що наразі поняттю “економічний потенціал” у практиці регіонального управління не приділяють належної уваги. Наприклад, економічний потенціал не є предметом державного управління, моніторингу і контролю, об’єктом обліку органів державної статистики. Крім того, змістова характеристика економічного потенціалу регіону в сучасній економічній літературі трапляється зрідка, а запропоновані визначення недостатньо розгорнуті.

Більшість авторів трактує економічний потенціал регіону (ЕПР) як здатність регіональної економічної системи реалізовувати її цільову функцію – виробляти певну кількість продукції [4; 6, с. 156].

Інші автори цю категорію характеризують як виробничі можливості регіональної економічної системи, під якими мають на увазі множину всіх можливих сполучень витрат ресурсів (трудових, матеріальних та ін.) та випусків продукції [3, с. 112].

Найпростішою методологічною моделлю перетворення ресурсів у фактори та здатності факторів продукувати валовий національний продукт є загальновідомі дво- (праця, капітал) та багатofакторні (земля, праця, капітал, НТП) неокласичні функції Коба–Дугласа, Джеймса Міда, Роберта Солоу та ін. За цим методологічним підходом економічний потенціал – це сукупна продуктивність ресурсів (природних, людських, матеріально-виробничих, науково-технічних) [20, с. 54].

Є також трактування, згідно з яким регіональний економічний потенціал – це сукупність усіх галузей регіональної економіки, усіх підприємств, організацій та установ, що виробляють валовий регіональний продукт (ВРП) [13].

Деякі автори під економічним потенціалом регіону розуміють сукупну потужність усіх продуктивних сил регіональної економіки [11].

На нашу думку, “економічний потенціал регіону” та його структурні елементи треба розглядати з таких методологічних підходів:

1) з позиції наявності всіх (базових, прихованих) ресурсів, умов і можливостей у регіоні, які максимально можуть бути використані (кількісні, якісні характеристики). Водночас наголосимо, що ресурси, умови і можливості ще не можуть бути прирівняні до потенціалу, однак у процесі використання вони перетворюються на потенціал. Отже, важливим у ході дослідження економічного потенціалу регіону є саме активний, діяльнісний підхід, що спонукає до вивчення не стільки ресурсів і способів їхнього використання, скільки до пошуку новітніх методів активізації регіонального населення в напрямі ефективного використання наявних ресурсів у господарській практиці;

2) з позиції системної пропорційності наявних ресурсів, умов і можливостей. Як відомо, дефіцит тих чи інших ресурсів спонукає регіональну економіку до незбалансованого використання наявного економічного потенціалу, що зумовлює необхідність перебудови структури економіки та підвищує ризики економічної безпеки регіону. У цьому аспекті економічний потенціал регіону треба також розглядати з погляду поступової оптимізації ресурсних пропорцій регіону, у тому числі завдяки міжрегіональній взаємодії регіонів-донорів та регіонів-реципієнтів;

3) з позиції ефективності залучення наявних ресурсів, створення умов і використання можливостей у регіональному господарському відтворенні. У цьому аспекті економічний потенціал регіону потрібно розглядати з погляду досягнення потенційного ВРП (гранично можливого), цілей регіональної економічної політики, у тому числі економічного зростання, соціального й інноваційного розвитку;

4) з позиції процесного підходу, за якої економічну діяльність подають як свідомо керований процес перетворення економічних ресурсів у економічні фактори, з метою створення економічних благ;

5) з позиції господарського кругообігу, за якої регіональна економічна система пронизана потоками ресурсів, благ, фінансів (податки, трансферти, грошові засоби суб'єктів регіональної економіки), які обертаються між усіма суб'єктами регіональної економіки;

6) з позиції екологічної безпеки регіону. Як відомо, дотримання умов самовідтворення природного середовища є необхідною передумовою необмеженого природно-екологічними чинниками економічного зростання.

На нашу думку, під економічним потенціалом регіону як стрижневою дефініцією регіональної науки й економіки треба розуміти всі можливості, ресурси та їхні резерви, засоби, запаси й сили, які можуть бути включені в регіональний господарський процес і використані для прогресивного регіонального економічного розвитку, виробництва економічних благ на рівні потенційного валового регіонального продукту. Іншими словами, економічний потенціал регіону – це всі ресурси, можливості, умови, здатності, засоби тощо, які наявні в регіональній економічній системі або які можна в неї залучити ззовні та використати для виробництва максимально можливого обсягу економічних благ (товарів і послуг) у певних просторово-часових рамках, здатних задовольняти потреби населення регіону і сприяти розвитку його добробуту.

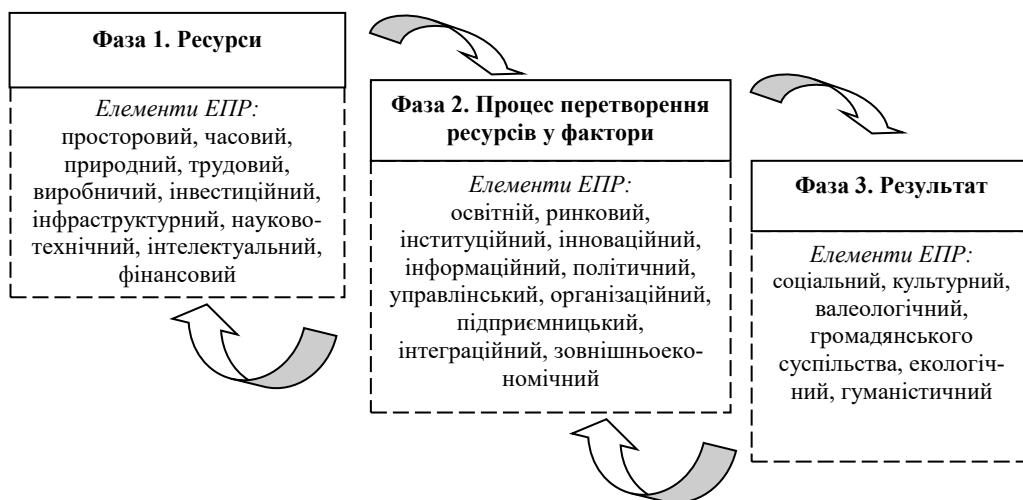
На думку проф. В. Катькало, у комплексне поняття “ресурс” природно включати також різні можливості, здатності, умови, засоби, джерела, запаси, сили тощо [10]. Отже, говорячи про економічний потенціал регіону, треба розуміти часово-просторову систему, у якій взаємодіють регіональні ресурси, а також чинники, які перетворюють ці ресурси у фактори, унаслідок чого створюється потенційний ВРП (див. рисунок).

Як бачимо з рисунка, структура економічного потенціалу регіону містить багато складових, видів економічного потенціалу, які можна також об'єднати в поняття сукупний економічний потенціал.

Запропоноване нами розділення субпотенціалів господарського потенціалу регіону на три групи пов'язане з застосуванням діяльнісного підходу. Іншими словами, будь-яку діяльність розглядають у триєдності підготовчої (пошукова, підготовка матеріалів, ресурсів), активної і підсумкової (досягнення цілей) фази.

На відміну від першої фази, у другій фазі в моделі кругообігу господарського потенціалу відбувається додавання корисного ефекту до економічних ресурсів завдяки чинникам, що опосередковують економічні відносини (обмін правами власності,

техніко-економічні, організаційно-економічні, інституційні та ін.). Наприклад, науково-технічні, інтелектуальні ресурси без підприємницького ресурсу не зможуть перетворитись на інноваційні.

Модель кругообігу економічного потенціалу регіону та його структура

Друга фаза в моделі кругообігу ЕПР ми розглядаємо як зростання маси базових (традиційних матеріальних і нематеріальних) ресурсів, утворення нової споживчої вартості завдяки використанню технологій, здатних збільшити швидкість і масштаби їхнього використання та відтворення, збільшення вільного часу і продуктивності виробництва, зниження витрат виробництва на основі новітніх досягнень науки і техніки, якісного поліпшення умов праці, зростання виробничих навичок і професійної освіти.

Третя фаза у запропонованій моделі – це корисний ефект для регіональної громади від використання економічних ресурсів. У третій фазі, крім задоволення потреб регіональної громади внаслідок перерозподілу потенційного ВРП, утворюється додаткове джерело ресурсів. Наприклад, у міру розвитку матеріального добробуту громадян очікувана тривалість життя зростає, що загалом впливає на збільшення трудових ресурсів тощо.

Уважаємо за доцільне долучити в економічний аналіз, крім традиційних структурних елементів економічного потенціалу регіону, і такі новітні (приховані) види субпотенціалів, як часовий, просторовий, інституційний, політичний, інтеграційний, гуманістичний, валеологічний, потенціал громадянського суспільства, які, на нашу думку, здатні посилювати корисний ефект у разі реалізації цільової функції регіональної економічної системи [1; 6, с. 154; 8; 9; 12; 14; 15; 17].

Оскільки не всі види субпотенціалів, що входять до складу економічного потенціалу регіону, популяризовані в регіоналістиці, то необхідно навести їхні визначення.

Просторовий потенціал – можливості освоєння і використання територіального простору з погляду критеріїв оптимальності масштабу території, формування ефектив-

них внутрішньорегіональних зв'язків, організації ефективного господарства, у тім числі освоєння ресурсів, створення сприятливих умов життєдіяльності й життєзабезпеченості населення. Саме простір і територія формують соціально-економічне середовище, зумовлюють базові фактори розвитку регіональної економіки.

Часовий потенціал – час (запас часу, витрати часу), який може бути використаний на цілі регіонального розвитку, у тому числі створення необхідних передумов для повноцінної життєдіяльності майбутніх поколінь. Кожна регіональна економічна система використовує закріплені за нею (доступні для використання) у кожний момент ресурси, ефективність залучення яких у господарський процес має певні часові рамки.

Природний потенціал – тіла і сили природи, які у вигляді землі та земельних угідь, водних багатств і повітряного басейну, корисних копалин, лісів, рослинного і тваринного світу можуть бути використанні у сфері матеріального виробництва регіону. Використання природного потенціалу в господарстві регіону має узгоджуватися з концепцією сталого розвитку, що передбачає гармонійний розвиток економіки, соціуму й екології. Структура природного потенціалу охоплює природо-ресурсний, кліматичний, ландшафтний, рекреаційний потенціали.

Трудовий потенціал – робоча сила регіону, у тому числі підприємці, самозайняті, а також працездатне населення за межами регіону, яке може бути залучене в регіональний господарський процес.

Виробничий потенціал – сукупність засобів виробництва, а також технологій їхньої експлуатації, що можна використати в господарському процесі. Структура виробничого потенціалу за галузевим підходом різноманітна (аграрний, промисловий, будівельний, торговельний, туристичний тощо), її оцінюють з погляду технологічної оснащеності, спеціалізації та конкурентоспроможності виробництва.

Інвестиційний потенціал – сукупність інвестиційних ресурсів, які представлені на регіональному ринку у формі інвестиційної пропозиції і можуть бути перетворені на реальний інвестиційний попит з метою задоволення потреб відтворення регіонального капіталу (матеріального, фінансового, інтелектуального, людського та ін.).

Інфраструктурний потенціал – можливість ефективного використання складових елементів інфраструктурного комплексу регіону з метою забезпечення його сталого розвитку. До складу інфраструктури належать: транспорт, зв'язок, комунікації, сфера послуг (освітні, медичні, юридичні, торговельні, житлово-комунальні, державне управління, природоохоронні, інформаційні, туристичні та ін.), банківська та парабанківська (фонди, кредитні спілки, страхові компанії, пенсійні фонди, ломбарди тощо) системи.

Науково-технічний потенціал – сукупність ресурсів, умов та інституцій (наукові заклади, експериментальна база) для проведення прикладних наукових досліджень і розробок, у тому числі науково-дослідницьких та проектно-конструкторських розробок, а також досягнення фундаментальної і прикладної науки.

Інтелектуальний потенціал – сукупність науковців, учених, мислителів та філософів, здатних відтворювати наукову думку, генерувати нові знання.

Фінансовий потенціал – розмір податкової бази і прибутковість підприємств регіону, сукупний обсяг оподатковуваних ресурсів регіону або максимальна можлива сума податкових надходжень у регіональний бюджет згідно з умовами чинного бюджетного законодавства.

Освітній потенціал – освітні ресурси (заклади, програми навчання, викладачі, матеріальна база) та умови залучення населення регіону до освітнього простору (дошкільна,

шкільна, професійна, вища освіта та ін.), ефективність яких позначається на освітньому рівні регіональної громади та продуктивності регіонального виробництва.

Ринковий (маркетинговий) потенціал – здатність суб'єктів регіональної економіки (фірми, домогосподарства, держава, закордон) реалізовувати ВРП. Сукупність ресурсів території, здатних сформувати ефективний попит на продукцію регіону для різних груп споживачів.

Інституційний потенціал – сукупність “правил гри” (формальних і неформальних), здатних зменшити невизначеність бізнесового середовища для суб'єктів регіональної економіки, структурувати їхню поведінку (спонукати до виконання певних “правил гри”) згідно з нормами чинного законодавства, традицій, інструкцій і правил, сприяти підвищенню ділової активності та мінімізації трансакційних витрат.

Інноваційний потенціал – сукупність усіх необхідних ресурсів для забезпечення практичного втілення досягнень науки, здатних підвищити ефективність функціонування регіональної економіки, у життя, зокрема стосовно випуску нової продукції, використання в господарському процесі нових технологій (виробничих, організаційно-управлінських).

Інформаційний потенціал – спроможність суб'єктів інформаційного поля (наукові кадри, винахідники, філософи, держава, бізнес, громада, різноманітні посередники в сфері поширення інформації) за допомогою інформаційних техніки та технологій створювати, ефективно розповсюджувати та зберігати різноманітні форми інформації, спрямовані на зменшення невизначеності, успішне вирішення регіональних суспільно-господарських проблем, раціоналізацію процесу ухвалення суспільно-господарських рішень, досягнення цілей сталого розвитку регіону.

Політичний потенціал – сукупність ресурсів (регіональна влада (склад і виборчий процес), програми, інструменти і важелі управління регіональним розвитком, між-інституційна взаємодія між виконавчою та самоврядною владою, міністерствами і відомствами, регіональне лобі, взаємодія між владою, громадою і бізнесом та ін.), які можна привести в дію для реалізації цілей розвитку регіону.

Управлінський потенціал – кадри управління в регіоні, їхній професійний рівень, техніка і технологія управління, будівлі, матеріальне забезпечення апарату управління, інформація, що здатні забезпечити ефективний процес реалізації оптимальних управлінських рішень у регіоні.

Організаційний потенціал – організаційні структури управління, канали інтерактивних комунікацій між населенням і владою, здатні відстежувати та впорядковувати систему регіонального управління (усувати зайві управлінські структури, збалансовувати та розмежовувати відповідальність і права посадових осіб, створювати нові служби тощо).

Підприємницький потенціал – професійні знання, уроджені й набуті здатності щодо ризику, новаторства й орієнтації на досягнення успіху, відповідального ставлення до результатів підприємницької діяльності, що їх можна розглядати з погляду сукупності фізичних осіб, які започаткували власну справу або розглядають таку можливість.

Інтеграційний потенціал – сукупність ресурсів (матеріальних, технічних, інтелектуальних, організаційно-управлінських), здатних сприяти об'єднанню територій на засадах ефективного використання ресурсів міжтериторіального простору зі спільною метою вигідного регіонального розвитку (соціального, екологічного, економічного).

Зовнішньоекономічний потенціал – сукупність ресурсів (матеріальних, технічних, інтелектуальних, організаційно-управлінських), необхідних для організації і ведення зовнішньоекономічної діяльності регіону, у тому числі торговельного співробітництва з іншими регіонами і країнами.

Соціальний потенціал – сукупність можливостей (доходи, добробут, зайнятість, матеріальне забезпечення бідних прошарків населення, здоров'я населення (фізичне, репродуктивне, психічне, духовне), доступність об'єктів соціальної інфраструктури), якими володіє населення регіону для свого розвитку та відтворення.

Культурний потенціал – сукупність науково-освітніх і просвітницьких центрів, закладів культури, які своєю діяльністю впливають на трансформацію ціннісних стереотипів, регіонального менталітету, ідеологічних і поведінкових установок населення регіону.

Валеологічний потенціал – сукупність умов і ресурсів для забезпечення охорони здоров'я населення регіону (діагностика, заходи превентивного лікування, навчання, боротьби зі шкідливими звичками та ін.) з метою повноцінної реалізації біологічних функцій суспільства та концепції сталого розвитку регіону.

Потенціал громадянського суспільства – сукупність некомерційних організацій, соціально значимих суспільних ініціатив, що займаються розвитком громадянського суспільства, громадських прав і свобод населення регіону, можуть сприяти закріпленню іміджу території.

Екологічний потенціал – максимально можлива сукупна продуктивність усіх продуктивних сил регіону без порушення екологічного балансу за умови реалізації заходів з відновлення природного середовища регіону, у тім числі відтворення використаних ресурсів.

Гуманістичний потенціал – самоцінність регіональної громади, ступінь її “людяності” щодо навколишнього соціального і природного середовища. Сукупність можливостей, за допомогою яких людина повністю реалізує своє призначення як вища природна істота.

Наразі для вітчизняних регіонів стрижневою є проблема самодостатності господарського потенціалу, що потребує трансформації чинних управлінських рішень стосовно управління господарським потенціалом.

По-перше, органам національної і регіональної влади та їхнім структурним підрозділам, наприклад, управлінням статистики, необхідно розпочати комплексну оцінку і міжрегіональне порівняння регіональних господарських потенціалів України, щоб можна було виявити дефіцитні та надлишкові ресурси в регіонах країни в терміновому режимі та сприяти налагодженню відповідного міжрегіонального обміну. По-друге, на підставі щорічної оцінки (переоцінки) господарського потенціалу регіонів України можна виконувати аналіз ефективності прийняття владних рішень щодо управління господарським потенціалом регіону, забезпечуючи “відсів” непрофесійних менеджерів вищої ланки. По-третє, комплексна оцінка господарського потенціалу регіонів України дасть змогу зменшити ризики інвестування та сприятиме активізації підприємницького потенціалу завдяки трансляції прихованих видів потенціалів.

Отже, за основу методики структуризації господарського потенціалу регіону, на нашу думку, потрібно брати діяльнісний підхід. Адже тільки активна, усвідомлена й ефективна людська діяльність щодо ресурсів здатна дати суспільству максимальну (граничну) корисність. Згідно з запропонованою методикою кругообігу господар-

ського потенціалу регіону, усі види потенціалів можна розділити на ресурсні (пасивні), факторні (активні) та підсумкові.

Таке групування субпотенціалів господарського потенціалу регіону методологічно дає змогу зацентувати увагу на особливій ролі саме факторного типу потенціалів, що потребує подальшого дослідження й розробки способів і методів їхнього нарощування.

Звісно, між усіма субпотенціалами господарського потенціалу регіону є прямо протилежний зв'язок, а сукупний господарський потенціал регіону має властивості емерджентності.

Виконаний аналіз господарського потенціалу регіону та його субпотенціалів дає змогу зробити такі висновки.

По-перше, господарський потенціал регіону визначає максимальні можливості економічного розвитку території у конкретному просторово-часовому вимірі.

По-друге, господарський потенціал регіону має властивість динамічно змінюватись у міру розвитку його базових і прихованих структурних елементів.

По-третє, не можна забезпечити максимальні можливості економічного розвитку території без ефективного використання господарського потенціалу регіону, що зумовлює необхідність зміни підходу до управління господарським потенціалом регіону, у тому числі на засадах створення дієвих умов для активізації регіональної громади щодо залучення резервних і прихованих ресурсів регіону в господарський кругообіг.

Подальші дослідження з цієї тематики передбачають розробку дієвих рекомендацій стосовно механізму управління господарським потенціалом регіону. Зокрема, особливий акцент необхідно зробити на усуненні таких проблем у системі управління господарським потенціалом регіонів України, як відсутність інформаційної (статистичної) бази для аналізу, моніторингу й оперативного управління регіональним господарським потенціалом, а тому доцільною є розробка комплексних та уніфікованих стандартів обліку структурних елементів регіонального економічного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Аренков И. А.* Модель формирования маркетингового потенциала территории / И. А. Аренков, Б. Э. Айба // Проблемы современной экономики. – 2014. – № 1 (49). – С. 149–151.
2. *Балацький О. Ф.* Науково-теоретичні основи категорії “Економічний потенціал регіону” / О. Ф. Балацький, В. Н. Кислий // Ринкова економіка : сучасна теорія і практика управління. Т. 12, вип. 27 : Дослідження підходів до регулювання регіональної економіки. – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2009. – 148 с.
3. *Борисов Е. Ф.* Экономика : учебник / Е. Ф. Борисов. – М. : Проспект, 2011. – 320 с.
4. *Булгакова Л. Н.* Методологические аспекты оценки социально-экономического потенциала региона / Л. Н. Булгакова // Управление экономическими системами : [электрон. науч. журнал]. – 2012. – № 37 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://uecs.ru/uecs46-462012/item/1594-2012-10-12-06-14-59>.
5. *Гедз М. Й.* Сутність та структура соціально-економічного потенціалу модернізації регіонів / Й. М. Гедз // Фінансовий простір. – 2012. – № 2 (6). – С. 33–38.
6. *Джаман М. О.* Теорія економіки регіонів : навч. посібник / М. О. Джаман. – К. : Центр навч. л-ри, 2014. – 384 с.

7. Дослідження рівня використання економічного потенціалу регіону : монографія / [за ред. В. Ф. Семенова, О. І. Руденко]. – Одеса : Одеський нац. екон. ун-т, 2012. – 150 с.
8. Егорихина С. Ю. Предпринимательский потенциал населения региона / С. Ю. Егорихина // Проблемы развития территории. – 2011. – № 1 (53). – С. 42–50.
9. Ефимов В. П. Пространственный потенциал – основа развития региона в качестве целостного социально-экономического комплекса : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : 08.00.01 / В. П. Ефимов; Институт экономики РАН. – М., 2006. – 32 с.
10. Катькало В. С. Ресурсная концепция стратегического управления: генезис основных идей и понятий / В. С. Катькало // Вестник Санкт-Петерб. ун-та. Сер. менеджмент. – 2002. – № 4. – С. 20–42.
11. Кваснюк Б. Науково-технічний і виробничий потенціал національної економіки / Б. Кваснюк // Економіка України. – 2008. – № 1. – С. 85–99.
12. Клейнер Г. Б. Теория ресурсной базы экономических систем / Г. Б. Клейнер // Сб. науч. трудов XV Междунар. науч.-практ. конф. Ч. 1. – СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kleiner.ru/wp-content/uploads/2014/12/Teoriya-resursnoy-bazyi-e%60konomicheskikh-sistem.pdf>.
13. Мельник С. А. Управління регіональною економікою : навч. посібник / С. А. Мельник. – К. : КНЕУ, 2000. – 124 с.
14. Менщикова В. И. Экономический потенциал региона: терминология, структура, модель / В. И. Менщикова // Вестник Тамбов. ун-та. Серия: Гуманитарные науки. – 2010. – № 4 (84). – С. 51–63.
15. Социальный потенциал региона как фактор развития северных территорий : монография / [А. А. Дрегало, В. И. Ульяновский, В. В. Брызгалов и др.; под ред. акад. РАН, проф. А. А. Дрегало, акад. РАН, проф. В. И. Ульяновского]. – Архангельск : Изд-во СГМУ, 2008. – 400 с.
16. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів : національна доповідь / [за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НААН України М. А. Хвесика]. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с.
17. Третьякова Т. М. Процесс гуманизации как основа реформирования системы высшей освіти України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Т. М. Третьякова; Нац. ун-т “Одеська юридична академія”. – Одеса, 2014. – 19 с.
18. Указ Президента України “Про Концепцію державної регіональної політики” (№ 341/2001 від 25.05.2001) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=341%2F2001>.
19. Чаленко О. Ю. Методика визначення економічного потенціалу / О. Ю. Чаленко // Економіка України. – 2013. – № 8 (621). – С. 40–54.
20. Lim D. Explaining economic growth: a new analytical framework / David Lim. – Cheltenham : UK-Brookfield, 1996. – 248 p.

REFERENCES

1. Arenkov, I. A., & Aiba, B. E. (2014). Model formirovaniia marketingovogo potentsiala territorii. *Problemy sovremennoi ekonomiki*, 1(49), 149–151 (in Russian).
2. Balatskyi, O. F., & Kyslyi V. N. (2009). Naukovo-teoretychni osnovy katehorii “Ekonomichnyi potentsial rehionu”. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia*, 12 (27), Odesa, 148 pp. (in Ukrainian).
3. Borisov, E. F. (2011). *Ekonomika*. Moskva: Prospekt, 320 pp. (in Russian).
4. Bulgakova, L. N. (2012). Metodologicheskie aspekty otcenki sotcialno-ekonomicheskogo potentsiala regiona. *Upravlenie ekonomicheskimi sistemami*, 37, available at: <http://uecs.ru/uecs46-462012/item/1594-2012-10-12-06-14-59> (in Russian).
5. Hedz, M. I. (2012). Sutnist ta struktura sotcialno-ekonomichnoho potentsialu modernizatsii rehioniv. *Finansovyi prostir*, 2(6), 33–38 (in Ukrainian).
6. Dzhaman, M. O. (2014). *Teoriia ekonomiky rehioniv*. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 384 pp. (in Ukrainian).
7. Semenova, V. F., & Rudenko, O. I. (Eds.). (2012). *Doslidzhennia rivnia vykorystannia ekonomichnoho potentsialu rehionu*. Odesa: Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet, 150 pp. (in Ukrainian).
8. Egorikhina, S. Iu. (2011). Predprinimatelskii potentsial naseleniia regiona. *Problemy razvitiia territorii*, 1 (53), 42–50 (in Russian).
9. Efimov, V. P. (2006). *Prostranstvennyi potentsial – osnova razvitiia regiona v kachestve tselostnogo sotcialno-ekonomicheskogo kompleksa* (avtoreferat disertatsii na soiskanie nauchoi stepeni kandidata ekonomicheskikh nauk: 08.00.01). Institut ekonomiki RAN, Moskva, 32 pp. (in Russian).
10. Katkalo, V. S. (2002). Resursnaia kontseptciia strategicheskogo upravleniia: genezis osnovnykh idei i poniatii. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universita. Seriia menedzhment*, 4, 20–42 (in Russian).
11. Kvasniuk, B. (2008). Naukovo-tekhnichnyi i vyrobnychiy potentsial natsionalnoi ekonomiky. *Ekonomika Ukrainy*, 1, 85–99 (in Ukrainian).
12. Kleiner, G. B. (2011). Teoriia resursnoi bazy ekonomicheskikh sistem. *Sbornik nauchnykh trudov XV Mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii, 1*. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Politekhnicheskogo universiteta, available at: <http://kleiner.ru/wp-content/uploads/2014/12/Teoriya-resursnoy-bazyi-e%60konomicheskikh-sistem.pdf> (in Russian).
13. Melnyk, S. A. (2000). *Upravlinnia rehionalnoiu ekonomikoiu*. Kyiv: KNEU, 124 pp. (in Ukrainian).
14. Menshchikova, V. I. (2010). Ekonomicheskii potentsial regiona: terminologii, struktura, model. *Vestnik Tambovskogo universiteta. Seriia: Gumanitarnye nauki*, 4(84), 51–63 (in Russian).
15. Dregalo, A. A., Ulianovskii, V. I., Bryzgalov, V. V., Krikunenko, V. I., & Shekhina, T. P. (2008). *Sotcialnyi potentsial regiona kak faktor razvitiia severnykh territorii*. Dregalo, A. A., & Ulianovskii, V. I. (Eds.). Arkhangel'sk: Izdatelstvo SGMU, 400 pp. (in Russian).
16. Libanova, E. M., & Khvesyuk, M. A. (Eds.). (2014). *Sotcialno-ekonomichnyi potentsial staloho rozvytku Ukrainy ta yii rehioniv: natsionalna dopovid*. Kyiv: DU IEPSR NAN Ukrainy, 776 pp. (in Ukrainian).

17. Tretiakova, T. M. (2014). *Protses humanizatsii yak osnova reformuvannia systemy vyshchoi osvity Ukrainy* (avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata politychnykh nauk: 23.00.02). Natsionalnyi universytet "Odeska yurydychna akademiia", Odesa, 19 p. (in Ukrainian).
18. *Ukaz Prezidenta Ukrainy "Pro Kontseptsiiu derzhavnoi rehionalnoi polityky"* (No 341/2001 vid 25.05.2001), available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=341%2F2001> (in Ukrainian).
19. Chalenko, O. Iu. (2013). *Metodyka vyznachennia ekonomichnoho potentsialu. Ekonomika Ukrainy*, 8 (621), 40–54 (in Ukrainian).
20. Lim, D. (1996). *Explaining economic growth: a new analytical framework*. Cheltenham: UK-Brookfield, 248 pp.

*Стаття: надійшла до редакції 31.08.2015
доопрацьована 08.10.2015
прийнята до друку 03.12.2015*

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF STRUCTURAL FEATURES OF REGIONAL ECONOMIC POTENTIAL

Ganna Mashika

*Mukachevo State University,
Uzhhorodska Str., 26, UA – 89600 Mukachevo, Ukraine*

The methodological approaches to identify of regional economic potential and its structural features were offered. Among these features are the position; active approach; availability of proportionality in the system of regional resources; achievement of potential gross of regional product (the maximum possible), economic growth, social development and innovation; process approach; economic cycle; ecological security of the region.

The critical analysis of existing theoretical provisions relating to the characteristics of the concept of "regional economic potential" and its subpotentials was done.

The author's model of cycle regional economic potential was submitted in the article. The peculiarity of the model of cycle regional economic potential is a grouping of all kinds of subpotentials of regional economic potential, by the active approach, on the three groups (resource, factor, resulting). The most active, effective phase of model of regional economic potential is the second phase (factor group). In it is addition a useful effect to the economic resources thanks to factors mediating economic relations (exchange of property rights, technical economic, organizational economic etc.). Such grouping of subpotentials of regional economic potential, in terms of methodology, allows drawing attention to the special role of the factor's type of regional economic potential. That needs further research and development of methods and techniques of their capacity. In the model proved that between all subpotentials of regional economic potential there is a straight-opposite relationship, and total regional economic potential has the emergent properties.

In addition, the characteristics of the basic and hidden structural elements of regional economic potential were proposed in the article. Humanistic and integrative subpotentials of regional economic potential were firstly described.

Key words: regional economic potential, institutional potential, integration potential, area potential, temporal potential.